

Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (toinen jaosto)

19 päivänä maaliskuuta 2015*

Sisällys

Asian tausta	4
Oikeudenkäyntimenettely unionin yleisessä tuomioistuimessa ja valituksenalainen tuomio	7
Asianosaisten vaatimukset	7
Valitus	8
Ensimmäinen valitusperuste, joka perustuu puolustautumisoikeuksien loukkaamiseen menettelyvirheiden johdosta	8
Ensimmäisen valitusperusteen ensimmäinen osa, joka koskee komissiolle annettua mahdollisuutta vedota ensimmäistä kertaa unionin yleisessä tuomioistuimessa hallinnolliseen asiakirja-aineistoon kuuluviin todisteisiin	8
– Dole-yhtiöiden lausumat	8
– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta	8
Ensimmäisen valitusperusteen toinen osa, joka koskee Dole-yhtiöiden unionin yleisessä tuomioistuimessa pidetyssä istunnossa esittämän todisteen tutkittavaksi ottamista	9
– Dole-yhtiöiden lausumat	9
– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta	9
Ensimmäisen valitusperusteen kolmas osa, joka koskee sitä, että unionin yleinen tuomioistuin jätti valittajien vastauskirjelmän liitteen C.7 tutkimatta	10
– Dole-yhtiöiden lausumat	10
– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta	10
Ensimmäisen valitusperusteen neljäs osa, joka koskee menettelyllisen yhdenvertaisuuden periaatteen loukkaamista	11

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

Ensimmäisen valitusperusteen viides osa, joka koskee unionin yleisen tuomioistuimen selvittämiä tosiseikkoja	11
– Dole-yhtiöiden lausumat	11
– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta	11
Toinen valitusperuste, joka perustuu kilpailusääntöjen rikkomisen taloudellista asiayhteyttä koskevien tosiseikkojen ottamiseen huomioon vääristyneellä tavalla	12
Dole-yhtiöiden lausumat	12
Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta	13
Kolmas valitusperuste, joka perustuu todisteiden riittämättömään arviointiin	13
Kolmannen valitusperusteen ensimmäinen osa, joka koskee sellaisten riittävien perustelujen puuttumista, joiden nojalla voidaan vahvistaa komission suorittama laskelma markkinaosuuksista	13
– Dole-yhtiöiden lausumat	13
– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta	14
Kolmannen valitusperusteen toinen ja kolmas osa, jotka koskevat sitä, ettei hinnoittelua edeltäviin keskusteluihin liittyviä seikkoja eikä hinnoittelutekijöitä, joita pidettiin kilpailunrajoituksena, ole yksilöity täsmällisesti	15
– Dole-yhtiöiden väitteet	15
– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta	16
Kolmannen valitusperusteen neljäs osa, joka koskee hinnoittelua edeltäviin keskusteluihin osallistuneiden työntekijöiden vastuuta	17
Kolmannen valitusperusteen viides osa, joka koskee hinnoittelua edeltävien keskustelujen luokittelua tarkoitukseen perustuvaksi kilpailunrajoitukseksi	17
– Dole-yhtiöiden lausumat	17
– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta	18
Neljäs valitusperuste, joka perustuu sakon virheelliseen laskentaan	21
Neljännän valitusperusteen ensimmäinen osa, jonka mukaan sellaisille yhtiöille suoritettavat myynnit otettiin huomioon, jotka eivät osallistuneet väitettyyn kilpailusääntöjen rikkomiseen	21
– Dole-yhtiöiden lausumat	21
– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta	21
Neljännän valitusperusteen toinen osa, jonka mukaan tietyt myynnit otettiin huomioon kahteen kertaan	23
– Dole-yhtiöiden lausumat	23
– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta	23

Oikeudenkäyntikulut 24

Muutoksenhaku — Kilpailu — Kartellit tai muut yhteistoimintajärjestelyt — Euroopan banaanimarkkinat — Viitehintojen vahvistamisen koordinointi — Perusteluvelvollisuus — Myöhässä esitetyt perustelut — Todisteiden esittäminen myöhässä — Puolustautumisoikeudet — Menettelyllisen yhdenvertaisuuden periaate — Tosiseikkojen selvittämistä määrittävät periaatteet — Tosiseikkojen ottaminen huomioon vääristyneellä tavalla — Todisteiden arviointi — Markkinoiden rakenne — Komission velvollisuus täsmentää tietojenvaihtoon liittyvät seikat, joita on pidettävä tarkoitukseen perustuvana kilpailunrajoituksena — Todistustaakka — Sakkojen laskeminen — Niiden tytäryhtiöiden myyntien ottaminen huomioon, jotka eivät osallistuneet kilpailusääntöjen rikkomiseen — Samoien banaanien myynnin kaksinkertainen laskeminen

Asiassa C-286/13 P,

jossa on kyse Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 56 artiklaan perustuvasta valituksesta, joka on pantu vireille 24.5.2013,

Dole Food Company, Inc., kotipaikka Westlake Village (Yhdysvallat), ja

Dole Fresh Fruit Europe, aiemmin Dole Germany OHG, kotipaikka Hampuri (Saksa),

edustajanaan avocat J.-F. Bellis,

valittajina,

ja jossa muuna asianosaisena on

Euroopan komissio, asiamiehinään M. Kellerbauer ja P. Van Nuffel,

vastaajana ensimmäisessä oikeusasteessa,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (toinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja R. Silva de Lapuerta, varapresidentti K. Lenaerts, joka hoitaa toisen jaoston tuomarin tehtäviä, sekä tuomarit J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev (esittelevä tuomari) ja J. L. da Cruz Vilaça,

julkisasiamies: J. Kokott,

kirjaaja: hallintovirkamies V. Tourrès,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 8.10.2014 pidetyssä istunnossa esitetyn,

kuultuaan julkisasiamiehen 11.12.2014 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

- 1 Dole Food Company, Inc. (jäljempänä Dole Food) ja Dole Fresh Fruit Europe, aiemmin Dole Germany OHG (jäljempänä DFFE) (jäljempänä yhdessä Dole-yhtiöt) vaativat valituksellaan unionin tuomioistuinta kumoamaan kokonaan tai osittain unionin yleisen tuomioistuimen antaman tuomion Dole Food ja Dole Germany v. komissio (T-588/08, EU:T:2013:130; jäljempänä valituksenalainen tuomio), jolla unionin yleinen tuomioistuin hylkäsi valittajien kanteen, jossa vaadittiin kumoamaan EY 81 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/39 188 – Banaanit) 15.10.2008 tehty komission päätös K(2008) 5955 lopullinen (jäljempänä riidanalainen päätös). Valittajat vaativat myös tämän päätöksen kumoamista niitä koskevilta osin sekä kyseisessä päätöksessä niille määrätyn sakon kumoamista tai sen määrän alentamista.

Asian tausta

- 2 Asian tausta, sellaisena kuin se on mainittu valituksenalaisen tuomion 1–32 kohdassa, voidaan tämän oikeudenkäynnin kannalta tiivistää alla esitetyn mukaisesti.
- 3 Dole Food on amerikkalainen yhtiö, joka tuottaa tuoreita hedelmiä ja vihanneksia sekä esipakattuja ja pakastettuja hedelmiä. DFFE on tämän yhtiön tytäryhtiö.
- 4 Chiquita Brands International, Inc. (jäljempänä Chiquita) toimitti 8.4.2005 komissiolle sakkoimmunitteettia koskevan hakemuksen sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa annetun komission tiedonannon nojalla (EYVL 2002, C 45, s. 3; jäljempänä yhteistyötiedonanto).
- 5 Euroopan komissio myönsi Chiquitalle 3.5.2005 ehdollisen sakkoimmunitetin yhteistyötiedonannon 8 kohdan a alakohdan mukaisesti.
- 6 Komissio osoitti 20.7.2007 väitetiedoksiannon useille tarkastamilleen yrityksille, joihin kuuluivat Chiquita, Dole-yhtiöt, Fresh Del Monte Produce Inc. (jäljempänä Del Monte) ja Internationale Fruchthandlung Gesellschaft Weichert & Co. KG (jäljempänä Weichert).
- 7 Komissio teki 15.10.2008 riidanalaisen päätöksen, jossa se totesi, että yritykset, joille se oli antanut päätöksen tiedoksi, olivat osallistuneet yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jonka avulla koordinoitiin niiden Itävallassa, Belgiassa, Tanskassa, Suomessa, Saksassa, Luxemburgissa, Alankomaissa ja Ruotsissa myytävien banaanien viitehintoja 1.1.2000 ja 31.12.2002 välisenä aikana (riidanalaisen päätöksen 1–3 perustelukappale).
- 8 Tosiseikkojen tapahtuma-aikaan banaanikuljetukset Pohjois-Euroopan satamiin ja tällä alueella myytävät määrät määritettiin viikoittain tuottajien, maahantuojien ja kauppiaiden tekemillä tuotanto-, kuljetus- ja myyntipäätöksillä (riidanalaisen päätöksen 36, 131, 135 ja 137 perustelukappale).
- 9 Banaanialalla erotettiin toisistaan kolme banaanien tavaramerkkitasoa: ensiluokkaiset tavaramerkillä Chiquita varustetut banaanit, tavaramerkeillä Dole ja Del Monte varustetut toisen luokan banaanit ja kolmannen luokan banaanit, jotka käsittivät useita muita banaanimerkkejä. Tämä tavaramerkkien mukaan tehty jaottelu heijastui banaanien hinnoitteluun (riidanalaisen päätöksen 32 perustelukappale).
- 10 Kyseisellä ajanjaksolla Pohjois-Euroopan banaanisektori oli järjestetty viikon jaksoihin. Banaanien kuljetus laivalla Latalalaisen Amerikan satamista Eurooppaan kesti noin kaksi viikkoa. Banaaneja saapui Pohjois-Euroopan satamiin yleensä joka viikko säännöllisen lähetyisaikataulun mukaisesti (riidanalaisen päätöksen 33 perustelukappale).

- 11 Banaanit lähetettiin vihreinä, ja ne saapuivat satamiin vihreinä. Tämän jälkeen ne joko toimitettiin välittömästi ostajille (vihreät banaanit) tai kypsytettiin ja toimitettiin noin viikon kuluttua (keltaiset banaanit). Kypsyttämisen toteutti joko maahantuojaja tai joku muu sen nimissä taikka ostaja. Maahantuojien asiakkaat olivat yleensä kypsyttäjiä tai vähittäiskauppaketjuja (riidanalaisen päätöksen 34 perustelukappale).
- 12 Chiquita, Dole Food ja Weichert vahvistivat tavaramerkkikohtaisen viitehintansa viikoittain, käytännössä torstai-aiamuksin, ja ilmoittivat sen asiakkailleen. Ilmaisuu ”viitehinnat” vastasi yleensä vihreiden banaanien viitehintoja, ja keltaisten banaanien viitehinnat muodostettiin tavallisesti lisäämällä vihreiden banaanien hintaan kypsytysmaksu (riidanalaisen päätöksen 104 ja 106 perustelukappale).
- 13 Vähittäismyyjien ja jälleenmyyjien banaaneista maksamat hinnat (”todelliset hinnat”) olivat seurausta joko viikoittaisista käytännössä torstai-iltapäivisin tai myöhemmin käydyistä neuvotteluista tai sellaisten toimitussopimusten täytäntöönpanosta, jotka sisälsivät ennalta vahvistettuja hinnoittelulausekkeita, joissa mainitaan kiinteä hinta tai joissa hinta sidotaan myyjän tai kilpailijan viitehintaan tai muuhun viitehintaan, kuten niin kutsuttuun Aldi-hintaan. Vähittäiskauppaketju Aldi vastaanotti joka torstai kello 11.00 ja 11.30 välillä tarjouksia tavarantoimittajiltaan ja esitti tämän jälkeen vastatarjouksen eli tavarantoimittajille maksettavan niin kutsutun Aldi-hinnan, joka vahvistettiin yleensä noin kello 14. Vuoden 2002 loppupuoliskosta lähtien niin kutsuttua Aldi-hintaa alettiin käyttää yhä enemmän banaanin hinnan laskennan indikaattorina tietyissä muissa, erityisesti merkkibanaaneja koskevissa liiketoimissa (riidanalaisen päätöksen 34 ja 104 perustelukappale).
- 14 Komission mukaan riidanalaisen päätöksen adressaatit kävivät hinnoittelua edeltäviä kahdenvälisiä keskusteluja, joiden kuluessa ne keskustelivat banaanien hinnoittelutekijöistä eli tekijöistä, jotka liittyvät seuraavan viikon viitehintoihin, tai ilmaisivat hintojen kehityssuuntauksia ja suuntaa-antavia tietoja seuraavan viikon viitehinnoista tai keskustelivat niistä. Nämä keskustelut käytiin yleensä keskiviikkoisin ennen kuin kyseessä olevat yritykset vahvistivat viitehintansa, ja ne koskivat kaikkia tulevia viitehintoja (riidanalaisen päätöksen 51 perustelukappale ja sitä seuraavat perustelukappaleet).
- 15 Dole Food keskusteli kahdenvälisesti sekä Chiquitan että Weichertin kanssa. Chiquita oli tietoinen Dole Foodin ja Weichertin välisestä hinnoittelua edeltävistä keskusteluista tai ainakin oletti niiden käyneen tällaisia keskusteluja (riidanalaisen päätöksen 57 perustelukappale).
- 16 Näillä hinnoittelua edeltävillä kahdenvälisillä keskusteluilla oli tarkoitus vähentää yritysten käyttäytymiseen liittyvää epävarmuutta niiden torstai-aiamuksin vahvistamien viitehintojen osalta (riidanalaisen päätöksen 54 perustelukappale).
- 17 Vahvistettuaan viitehintansa torstai-aiamuksin kyseessä olevat yritykset vaihtoivat kahdenvälisesti tietoja viitehinnoistaan. Tämän jälkikäteen toteutetun tietojenvaihdon ansiosta ne saattoivat valvoa yksittäisiä hinnoittelupäätöksiä aiemmin käytyihin hinnoittelua edeltäviin keskusteluihin nähden, ja tämä tietojenvaihto vahvisti niiden yhteistyösuhdetta (riidanalaisen päätöksen 198–208, 227, 247 ja 273 perustelukappale ja sitä seuraavat perustelukappaleet).
- 18 Komission mukaan viitehinnat palvelivat ainakin viitteinä, suuntauksina ja/tai suuntaa-antavina tietoina markkinoille banaanien ennakoidun hinnankehityksen osalta ja ne olivat tärkeitä banaanikaupan ja toteutuneiden hintojen kannalta. Lisäksi tietyissä liiketoimissa hinta oli sidottu suoraan viitehintoihin niihin perustuvien laskukaavojen mukaisesti (riidanalaisen päätöksen 115 perustelukappale).
- 19 Komissio katsoi, että kyseessä olevien yritysten oli välttämättä pitänyt ottaa huomioon kilpailijoilta saadut tiedot määrittäessään markkinakäyttäytymistään ja että Chiquita ja Dole Food olivat jopa nimenomaisesti myöntäneet tämän (riidanalaisen päätöksen 228 ja 229 perustelukappale).

- 20 Komissio totesi, että Dole Foodin ja Chiquitan sekä Dole Foodin ja Weichertin väliset hinnoittelua edeltävät keskustelut saattoivat vaikuttaa toimijoiden käyttämiin hintoihin ja että ne liittyivät hintojen vahvistamiseen sekä muodostivat yhdenmukaistetun menettelytavan, jonka tarkoituksena on rajoittaa kilpailua EY 81 artiklassa tarkoitettulla tavalla (riidanalaisen päätöksen 54 ja 271 perustelukappale).
- 21 Komission mukaan kaikki riidanalaisessa päätöksessä kuvatut kilpailunvastaiset sopimukset muodostavat yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatkettua kilpailusääntöjen rikkomisen, jonka tarkoituksena on rajoittaa kilpailua Euroopan yhteisössä EY 81 artiklassa tarkoitettulla tavalla. Chiquitan ja Dole Foodin katsottiin olevan vastuussa yhtenä kokonaisuutena pidettävästä jatkettua kilpailusääntöjen rikkomisesta kokonaisuudessaan, kun taas Weichertin katsottiin olevan vastuussa ainoastaan rikkomisen siitä osasta, joka koskee Dole Foodin kanssa tehtyjä kilpailunvastaisia sopimuksia (riidanalaisen päätöksen 258 perustelukappale).
- 22 Kun otetaan huomioon se, että Pohjois-Euroopan banaanimarkkinoille oli ominaista jäsenvaltioiden välisen kaupan huomattava määrä ja että kilpailunvastaiset menettelytavat kattoivat yhteisön merkittävän osan, komissio katsoi, että kyseiset sopimukset vaikuttivat merkittävästi jäsenvaltioiden väliseen kauppaan (riidanalaisen päätöksen 333 perustelukappale ja sitä seuraavat perustelukappaleet).
- 23 Sakkojen määrän laskemiseksi komissio sovelsi asetuksen (EY) N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennasta annettujen suuntaviivojen (EUVL 2006, C 210, s. 2; jäljempänä suuntaviivat) ja yhteistyötiedonannon määräyksiä.
- 24 Komissio määrittäi määrättävän sakon perusmäärän, joka muodostuu määrästä, joka on 0–30 prosenttia yrityksen kyseessä olevan myynnin arvosta kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden asteen mukaan ja joka kerrotaan niiden vuosien määrällä, joiden ajan yritys osallistui kilpailusääntöjen rikkomiseen, ja lisäsummasta, joka on 15–25 prosenttia myynnin arvosta ja jolla yrityksiä varoitetaan toteuttamasta lainvastaisia menettelytapoja (riidanalaisen päätöksen 448 perustelukappale).
- 25 Määrättävän sakon perusmäärää alennettiin 60 prosentilla riidanalaisen päätöksen kaikkien adressaattien osalta ottamalla huomioon banaanialan erityinen lakisääteinen järjestelmä ja se, että koordinointi koski viitehintoja (riidanalaisen päätöksen 467 perustelukappale). Lisäksi 10 prosentin alennus myönnettiin Weichertille, jolle ei annettu tietoja Dole Foodin ja Chiquitan välisistä hinnoittelua edeltävistä keskusteluista (riidanalaisen päätöksen 476 perustelukappale).
- 26 Chiquita sai sakkoimmuniteetin yhteistyötiedonannon nojalla (riidanalaisen päätöksen 483–488 perustelukappale). Dole Foodin tai Del Monten ja Weichertin osalta ei tehty muita mukautuksia.
- 27 Riidanalainen päätös sisältää muun muassa seuraavat määräykset:

”1 artikla

Seuraavat yritykset rikkoivat [EY] 81 artiklaa osallistumalla yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jonka avulla yhtenäistettiin banaanien viitehintoja:

— [Chiquita] 1 päivästä tammikuuta 2000 1 päivään joulukuuta 2002;

--

— [Dole Food] 1 päivästä tammikuuta 2000 31 päivään joulukuuta 2002;

— [DFFE] 1 päivästä tammikuuta 2000 31 päivään joulukuuta 2002;

— [Weichert] 1 päivästä tammikuuta 2000 31 päivään joulukuuta 2002;

— [Del Monte] 1 päivästä tammikuuta 2000 31 päivään joulukuuta 2002.

Rikkominen koski seuraavia jäsenvaltioita: Alankomaat, Belgia, Itävalta, Luxemburg, Ruotsi, Saksa, Suomi ja Tanska.

2 artikla

Edellä 1 artiklassa kuvatusista rikkomisista määrätään seuraavat sakot:

— [Chiquita], Chiquita International Ltd, Chiquita International Services Group NV ja Chiquita Banana Company BV, yhteisvastuullisesti 0 euron sakko;

— [Dole Food] ja [DFFE], yhteisvastuullisesti 45 600 000 euron sakko;

— [Weichert] ja [Del Monte], yhteisvastuullisesti 14 700 000 euron sakko;

– –”

Oikeudenkäyntimenettely unionin yleisessä tuomioistuimessa ja valituksenalainen tuomio

28 Dole-yhtiöt nostivat unionin yleisen tuomioistuimen kirjaamoon 24.12.2008 toimittamallaan kannekirjelmällä kanteen riidanalaisen päätöksen kumoamiseksi sekä mainitussa päätöksessä niille määrätyn sakon kumoamiseksi tai sen määrän alentamiseksi.

29 Dole-yhtiöt esittivät 25.1.2012 pidetyssä istunnossa komission asiakirja-aineistosta peräisin olevan kirjallisen lausunnon ja pyysivät sen lisäämistä oikeudenkäyntimenettelyn asiakirja-aineistoon, mitä komissio vastusti.

30 Unionin yleinen tuomioistuin hylkäsi kanteen valituksenalaisella tuomiolla. Se katsoi etenkin valituksenalaisen tuomion 40–48 kohdassa, että Dole-yhtiöiden istunnossa esittämä asiakirja oli jätettävä tutkimatta.

Asianosainten vaatimukset

31 Dole-yhtiöt vaativat, että unionin tuomioistuin

— kumoaa kokonaan tai osittain valituksenalaisen tuomion

— kumoaa kokonaan tai osittain riidanalaisen päätöksen niitä koskevilta osin

— kumoaa riidanalaisessa päätöksessä niille määrätyn sakon tai alentaa sen määrää

— toissijaisesti palauttaa asian unionin yleiseen tuomioistuimeen ja

— velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

32 Komissio vaatii, että unionin tuomioistuin

— hylkää valituksen

— toissijaisesti hylkää riidanalaisen päätöksen kumoamista koskevan kanteen ja

- velvoittaa Dole-yhtiöt korvaamaan muutoksenhakumenettelystä aiheutuneet oikeudenkäyntikulut ja toissijaisesti kumoamiskanteesta aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

Valitus

Ensimmäinen valitusperuste, joka perustuu puolustautumisoikeuksien loukkaamiseen menettelyvirheiden johdosta

Ensimmäisen valitusperusteen ensimmäinen osa, joka koskee komissiolle annettua mahdollisuutta vedota ensimmäistä kertaa unionin yleisessä tuomioistuimessa hallinnolliseen asiakirja-aineistoon kuuluviin todisteisiin

– Dole-yhtiöiden lausumat

- 33 Ensimmäisen valitusperusteensa ensimmäisessä osassa Dole-yhtiöt väittävät, että sen sijaan, että unionin yleinen tuomioistuin olisi todennut riidanalaisen päätöksen perustelut puutteellisiksi, se antoi komission vedota ensimmäistä kertaa oikeudenkäynnin aikana ratkaisevaan seikkaan, joka koskee sen menettelyn taloudellista asiayhteyttä, josta se moittii yrityksiä. Dole-yhtiöt väittivät tältä osin ensimmäisessä oikeusasteessa, ettei komissio perustellut näkemystään, jonka mukaan hinnoittelua edeltävien keskustelujen tarkoituksena oli yhtenäistää hintoja, koska Chiquitan ja DFFE:n viitehinnat koskivat banaaneja, joita ei myyty siten, että ne olisivat kilpailleet keskenään samalla viikolla.
- 34 Unionin yleinen tuomioistuin vahvisti valituksenalaisen tuomion 134 kohdassa perustelujen puuttumisen ja katsoi, että sille esitetyt tarkennukset ainoastaan selvensivät riidanalaisessa päätöksessä jo esitettyjä perusteluja. Unionin yleinen tuomioistuin jätti täten ottamatta huomioon komissiolle EY 253 artiklassa asetetut velvollisuudet ja rikkoi työjärjestyksensä 48 artiklan 2 kohtaa. Näin todetessaan unionin yleinen tuomioistuin loukkasi myös Dole-yhtiöiden puolustautumisoikeuksia.

– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

- 35 Unionin yleinen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion 127 kohdassa, että komissio selitti riidanalaisen päätöksen 4, 5, 32, 34, 104, 141–143, 182, 196 ja 287 perustelukappaleessa ”kantansa siitä, että kyseessä on vain yksi tuote eli tuore banaani; kyseisen tuotteen erityisyydestä, koska hedelmä maahantuodaan vihreänä ja tarjotaan yleisön kulutettavaksi, kun se on kypsytämisen jälkeen muuttunut keltaiseksi; kypsytämisen ja tätä seuraavan banaanien myynnin organisoimisen yksityiskohdista; kauppaneuvotteluprosessista viitehintojen avulla sekä vihreiden ja keltaisten banaanien viitehintojen välisestä yhteydestä”.
- 36 Unionin yleinen tuomioistuin täsmensi kyseisen tuomion 128 kohdassa, ettei ”[Dole-yhtiöiden] väitteitä, joilla lähinnä esitetään, että [Dole Foodin] ja Chiquitan toiminnot ovat erillisiä ja eriaikaisia, minkä vuoksi viitehintoja koskeva kahdenvälisen keskustelujen avulla toteutettava yhteistoiminta ei ole mahdollista, ole esitetty hallinnollisen menettelyn aikana”. Tätä toteamusta ei ole kiistetty.
- 37 Näin ollen on yhtäältä niin, ettei unionin yleinen tuomioistuin tehnyt virhettä, kun se totesi valituksenalaisen tuomion 135 kohdassa, että komissio täytti riidanalaisessa päätöksessä EY 253 artiklaan perustuvan perusteluvollisuutensa, koska kyseistä päätöksestä käy riittävän selvästi ilmi, ettei komissio pitänyt merkityksellisenä Dole-yhtiöiden tekemää eroa vihreiden banaanien ja keltaisten banaanien väitettyjen markkinoiden välillä.

- 38 Koska Dole-yhtiöt vetosivat tähän eroon ensimmäisen kerran kannekirjelmässään, unionin yleinen tuomioistuin pystyi toisaalta katsomaan perustellusti valituksenalaisen tuomion 133 ja 134 kohdassa, että se saattoi työjärjestyksensä 48 artiklan 2 kohtaa rikkomatta sallia komission puolustavan riidanalaisessa päätöksessä mainitsemaansa arviointia oikeudenkäynnin aikana esittämillään seikoilla.
- 39 Tästä seuraa, ettei ensimmäisen valitusperusteen ensimmäinen osa ole perusteltu.

Ensimmäisen valitusperusteen toinen osa, joka koskee Dole-yhtiöiden unionin yleisessä tuomioistuimessa pidetyssä istunnossa esittämän todisteen tutkittavaksi ottamista

– Dole-yhtiöiden lausumat

- 40 Dole-yhtiöt väittävät ensimmäisen valitusperusteensa toisessa osassa, että unionin yleinen tuomioistuin loukkasi valittajien puolustautumisoikeuksia, kun se hylkäsi todisteet, jotka ne esittivät komission ensimmäistä kertaa vastauskirjelmässään esittämää perustetta vastaan. Komissio yritti perustella väitettä, jonka mukaan banaanien ”vihreän viitehinnan’ ja ’keltaisen viitehinnan’ välillä ei ole huomattavaa eroa”, viittaamalla kyseisen vastauskirjelmän liitteeseen, josta ilmenee, että vähittäismyyjä Aldi ilmoitti joka torstai hinnan, jonka se maksaa keltaisten banaanien ostoista. Komissio päätteli tästä, että keltaiset ja vihreät viitehinnat ovat keskenään vaihdettavissa saman viikon aikana, koska Aldin ilmoittamalla keltaisten banaanien ostohinnalla oli olennainen merkitys DFFE:n määrittämän vihreiden banaanien todellisten hintojen kannalta.
- 41 Dole-yhtiöiden mukaan tämä päätelmä on virheellinen, mutta ne saattoivat esittää väitteensä vasta unionin yleisessä tuomioistuimessa pidetyssä istunnossa. Valittajat muistuttavat esittäneensä tuolloin, että Aldin ilmoittama hinta koski keltaisia banaaneja, jotka kyseinen vähittäismyyjä ostaa kaksi viikkoa myöhemmin ajankohtana, jona kypsytäjät/jakelijat, jotka olivat ostaneet vihreät banaanit DFFE:ltä, myyvät banaanit keltaisina Aldin kanssa kilpaileville vähittäismyyjille.
- 42 Perustellakseen väitteensä Dole-yhtiöt esittivät unionin yleisessä tuomioistuimessa pidetyssä istunnossa komission asiakirja-aineistosta peräisin olevan kirjallisen lausunnon, jossa vahvistetaan nämä tosiseikat ja joka on ristiriidassa komission päättelyn kanssa. Unionin yleinen tuomioistuin jätti kuitenkin tutkimatta tämän todisteen ja katsoi valituksenalaisen tuomion 46 kohdassa, ettei komissio esittänyt uutta väitettä vastauskirjelmässään vaan ainoastaan toisti riidanalaisen päätöksen sanamuodon.
- 43 Unionin yleinen tuomioistuin ei kuitenkaan esitä mitään selityksiä tai viittauksia tälle valituksenalaisen tuomion perusteelle.
- Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta
- 44 On muistutettava, kuten unionin yleinen tuomioistuin huomautti valituksenalaisen tuomion 40–42 kohdassa, että unionin yleisen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 1 kohdan mukaan asianosaiset voivat vedota lisänäyttöön vastauskirjelmässään esittämiensä väitteiden tueksi, mutta tässä määräyksessä täsmennetään kuitenkin, että asianosaisten on ilmoitettava syy, miksi näyttöön ei ole vedottu aikaisemmin. Tämä velvollisuus merkitsee, että tuomioistuimilla on katsottava olevan toimivalta tutkia näytön myöhästyneen esittämisen perustelujen pätevyys sekä toimivalta hylätä näyttö, jos näytön esittämistä koskevaa pyyntöä ei ole perusteltu oikeudellisesti riittävällä tavalla (tuomio Gaki-Kakouri v. yhteisöjen tuomioistuin, C-243/04 P, EU:C:2005:238, 33 kohta).
- 45 Käsiteltävässä asiassa on todettava, että Aldi-viitehinnasta oli jo keskusteltu hallinnollisessa menettelyssä, että sitä oli tarkasteltu riidanalaisessa päätöksessä ja että viitehinnan laajuus ja merkitys olivat ensimmäisen oikeusasteen kirjallisen käsittelyn alusta alkaen asianosaisten välisten keskustelujen

kohteena, kuten julkisasiamies muistutti ratkaisuehdotuksensa 36 kohdassa. Toisin kuin valittajat väittävät, kyse ei siten ollut mistään uudesta seikasta, joka on otettu esille vasta komission vastauskirjelmässä.

- 46 Dole-yhtiöt eivät kuitenkaan esitä väitteitä, joiden mukaan ne eivät voineet esittää asiakirjaa, johon ne vetoavat, kannekirjelmänsä tai vastauskirjelmänsä yhteydessä, joten unionin yleinen tuomioistuin saattoi oikeudellista virhettä tekemättä katsoa valituksenalaisen tuomion 48 kohdassa, että tämä asiakirja esitettiin myöhässä suullisen käsittelyn vaiheessa, ja siten hylätä väitteet.
- 47 Tästä seuraa, että ensimmäisen valitusperusteen toinen osa on perusteeton.

Ensimmäisen valitusperusteen kolmas osa, joka koskee sitä, että unionin yleinen tuomioistuin jätti valittajien vastauskirjelmän liitteen C.7 tutkimatta

– Dole-yhtiöiden lausumat

- 48 Dole-yhtiöt väittävät ensimmäisen valitusperusteensa kolmannessa osassa, että unionin yleinen tuomioistuin teki oikeudellisen virheen ja loukkasi valittajien puolustautumisoikeuksia, kun se jätti valittajien vastauskirjelmän liitteen C.7 tutkimatta. Valittajat halusivat riitauttaa useita komission vastineessaan mainitsemia väitteitä siitä, että valittajat olivat esittäneet lausumia, joita oli pidettävä osoituksena siitä, että viitehinnoilla oli yhteys todellisiin hintoihin, minkä vuoksi ne esittivät kyseisen liitteen C.7, josta käy ilmi, ettei näillä lausumilla ole merkitystä käsiteltävän asian kannalta, koska ne oli irrotettu asiayhteydestään.
- 49 Päinvastoin kuin unionin yleinen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion 461–470 kohdassa, se olisi voinut ratkaista kysymyksen valittajien vastauskirjelmässään esittämien väitteiden perusteella. Erityisesti on niin, ettei liitettä C.7 voitu pitää valittajien vastauskirjelmän jatkeena, ettei siihen sisältynyt yhtään lisäperustetta tai -väitettä ja että siinä ainoastaan esitettiin todisteita vastauskirjelmässä mainittujen väitteiden tueksi.

– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

- 50 On muistutettava, että jotta kanne otetaan tutkittavaksi unionin yleisessä tuomioistuimessa, edellytetään, että ne olennaiset tosiseikat ja oikeudelliset seikat, joihin kanne perustuu, käyvät ilmi ainakin pääpiirteittäin itse kannekirjelmän tekstistä, kunhan ne on esitetty johdonmukaisesti ja ymmärrettävästi. Vaikka kannekirjelmän tekstiosaa voidaan tukea ja täydentää tietyiltä osin viittaamalla kannekirjelmän liitteenä olevien asiakirjojen kohtiin, sillä, että viitataan yleisluonteisesti muihin asiakirjoihin, vaikka ne olisivat kannekirjelmän liitteinä, ei voida korjata sitä, että kannekirjelmässä ei ole mainittu olennaisia oikeudellisia perusteita ja perusteluja, jotka siinä on mainittava (tuomio MasterCard ym. v. komissio, C-382/12 P, EU:C:2014:2201, 40 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 51 Käsiteltävässä asiassa on riittävää huomauttaa, että ensimmäisen oikeusasteen asiakirja-aineiston tarkastelusta käy ilmi, että unionin yleinen tuomioistuin totesi perustellusti, etteivät esitetyt kirjelmät sisällä selitystä Dole-yhtiöiden väitteelle, jonka mukaan komissio oli irrotanut tietyt lausumat asiayhteydestään, koska valittajien vastauskirjelmässä viitataan ainoastaan mainittuun liitteeseen C.7, eikä unionin yleisen tuomioistuimen täten ollut mahdollista ratkaista Dole-yhtiöiden väitteitä näiden toimittamien kirjelmien perusteella.
- 52 Ensimmäisen valitusperusteen kolmas osa on siten perusteeton.

Ensimmäisen valitusperusteen neljäs osa, joka koskee menettelyllisen yhdenvertaisuuden periaatteen loukkaamista

- 53 Dole-yhtiöt katsovat ensimmäisen valitusperusteensa neljännessä osassa, että esillä olevan valitusperusteen kolmessa ensimmäisessä osassa mainituista syistä unionin yleinen tuomioistuin loukkasi menettelyllisen yhdenvertaisuuden periaatetta, kun se antoi komission esittää uusia perusteita ja väitteitä mutta samalla esti Dole-yhtiöitä vastaamasta näihin perusteisiin ja todisteisiin. Tätä on pidettävä valittajien puolustautumisoikeuksien erillisenä loukkauksena, koska valittajat asetettiin komissiota huonompaan asemaan.
- 54 Kun otetaan huomioon se, että ensimmäisen valitusperusteen kolme ensimmäistä osaa ovat perusteettomia, myös väite menettelyllisen yhdenvertaisuuden periaatteen loukkaamisesta on perusteeton.

Ensimmäisen valitusperusteen viides osa, joka koskee unionin yleisen tuomioistuimen selvittämiä tosiseikkoja

– Dole-yhtiöiden lausumat

- 55 Dole-yhtiöt väittävät ensimmäisen valitusperusteensa viidennessä osassa, ettei unionin yleinen tuomioistuin selvittänyt asianmukaisesti tosiseikkoja, sillä se esitti pelkästään suullisia kysymyksiä Dole-yhtiöiden edustajalle ilman, että kysymyksiä tai vastauksia kirjattiin pöytäkirjaan tai että se käytti työjärjestyksensä 65 artiklassa määrättyjä asian selvittämistoimia tutkiakseen olennaiset kysymykset, joiden osalta se oli kuitenkin ilmaissut epäilyksensä istunnossa.
- 56 Unionin yleinen tuomioistuin esitti valituksenalaisen tuomion 203 ja 630 kohdassa ensimmäistä kertaa epäilyjä Dole-yhtiöiden esittämien tiettyjen väitteiden ja tietojen totuudenmukaisuudesta, vaikka nämä epäilyt olisi voitu poistaa asian selvittämistoimien avulla pyytämällä asiakirjoja taikka todistajien kuulemista.
- 57 Koska unionin yleinen tuomioistuin ei turvautunut asian selvittämistoimiin selvittääkseen tietyt merkityksellisiksi katsotut tosiseikat, se rikkoi siten todistelua koskevia sääntöjä ja loukkasi niitä koskevia periaatteita sekä rikkoi sille kuuluvaa tutkintavelvoitetta. Näin ollen se loukkasi myös Dole-yhtiöiden puolustautumisoikeuksia.

– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

- 58 Aluksi on todettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin yleinen tuomioistuin arvioi yksin sen, onko sen ratkaistavana olevissa asioissa käytettävissä olevia tietoja tarpeen täydentää. Oikeudenkäyntiasiakirjojen todistusarvo kuuluu sen tosiseikkojen arviointia koskevaan yksinomaiseen toimivaltaan, eikä unionin tuomioistuin voi tutkia valituksen yhteydessä tätä arviointia, paitsi jos unionin yleiselle tuomioistuimelle esitetyt todisteet on otettu vääristyneellä tavalla huomioon tai jos tämän määrittämän tosiseikaston paikkansapitämättömyys käy ilmi oikeudenkäyntiasiakirjoista (tuomio *Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland v. komissio*, C-385/07 P, EU:C:2009:456, 163 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 59 Seuraavaksi on niin, että pelkästään niiden Dole-yhtiöiden väitteiden perusteella, jotka komissio on kiistänyt, ei voida todeta, etteivät istunnossa esitettyihin kysymyksiin annetut vastaukset ja asiakirja-aineiston myöhempi tarkastelu olleet riittävät, jotta unionin yleinen tuomioistuin olisi voinut kaikista tosiseikoista tietoisena ratkaista kysymyksen viitehintojen luonteesta. Mainituista väitteistä ei voida siten päätellä, että unionin yleisellä tuomioistuimella olisi velvollisuus ryhtyä asian selvittämistoimiin.

- 60 Valituksenalaisen tuomion 203 ja 630 kohdasta on lopuksi riittävää todeta, että unionin yleinen tuomioistuin sovelsi näissä kohdissa pelkästään todistustaakkaa koskevia periaatteita.
- 61 Tästä seuraa, ettei ensimmäisen valitusperusteen viides osa ole perusteltu.
- 62 Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että ensimmäinen valitusperuste on hylättävä perusteettomana.

Toinen valitusperuste, joka perustuu kilpailusääntöjen rikkomisen taloudellista asiayhteyttä koskevien tosiseikkojen ottamiseen huomioon vääristyneellä tavalla

Dole-yhtiöiden lausumat

- 63 Dole-yhtiöt väittävät toisessa valitusperusteessaan, että unionin yleinen tuomioistuin otti DFFE:n, Weichertin ja Chiquitan ilmoittamien viitehintojen luonteeseen liittyvät tosiseikat huomioon vääristyneellä tavalla.
- 64 Dole-yhtiöt toteavat ensimmäiseksi unionin yleisen tuomioistuimen todenneen valituksenalaisen tuomion 152, 182 ja 184 kohdassa, että DFFE ilmoitti keltaisen viitehinnan, sekä mainitun tuomion 232 kohdassa, että kaikki maahantuojat vahvistivat vihreän viitehinnan, jota käytettiin tämän jälkeen perustana keltaisen viitehinnan vahvistamiseksi. Ne täsmensivät kuitenkin ensimmäisessä oikeusasteessa, että DFFE ilmoitti ainoastaan vihreän viitehinnan eikä se koskaan ilmoittanut eikä vahvistanut keltaista viitehintaa.
- 65 Toiseksi unionin yleinen tuomioistuin ymmärsi valituksenalaisen tuomion 232 kohdassa tekemässään toteamuksessa väärin Weichertin ilmoittaman viitehinnan luonteen, koska kyseinen yhtiö vahvisti vain vihreän viitehinnan, joka ilmoitettiin DFFE:n ilmoittaman hinnan jälkeen. Unionin yleisen tuomioistuimen päätelmää tukevia todisteita ei ole.
- 66 Kolmanneksi unionin yleinen tuomioistuin otti samassa toteamuksessa Chiquitan ilmoittaman viitehinnan luonteeseen liittyvät tosiseikat huomioon vääristyneellä tavalla, koska todisteet osoittavat, että Chiquitan (ja pelkästään Chiquitan) käytäntönä oli ilmoittaa keltainen viitehintaa, jonka perusteella se vahvisti vihreän viitehinnan.
- 67 Myöskään todisteita siitä, että Chiquitan viitehintaa koski kaksi viikkoa myöhemmin myytäviä banaaneja, ei ole. Tämä komission oletama on ristiriidassa markkinoiden todellisuuden sekä komission asiakirja-aineistoon sisältyvien todisteiden kanssa. Tämän seurauksena DFFE:n ja Chiquitan saman viikon aikana ilmoittamat viitehinnat koskivat eri tuotteita.
- 68 Valittajien mukaan unionin yleinen tuomioistuin päätyi näiden tosiseikkojen vääristyneen huomioon ottamisen johdosta päättelemään virheellisesti, että oli olemassa vihreiden ja keltaisten viitehintojen välistä muuntamista koskeva käytäntö ja että DFFE:n, Weichertin ja Chiquitan viitehinnat koskivat kaikkia banaaneja, jotka olivat kypsytämissyklin samalla viikolla. Koska komission tarkoittama hintojen koordinointi oli mahdotonta, unionin yleinen tuomioistuin teki virheen, kun se otti tämän huomioon valituksenalaisen tuomion 248 kohdassa.
- 69 Tosiseikkojen ottaminen huomioon vääristyneellä tavalla johti lisäksi siihen, että unionin yleinen tuomioistuin katsoi virheellisesti valituksenalaisen tuomion 232 kohdassa, että viitehinnat olivat samoja kuin todelliset hinnat ja että niitä pidettiin välttämättömänä ennakkoehtona kaikkien banaanien myynnille. Ilmaisun ”vihreä hinta” käyttäminen viittaa nimittäin siihen, että maahantuojat ilmoittivat joka torstai heidän todelliset hintansa asiakkaille. Ne ilmoittivat kuitenkin torstaisin vain viitehintansa, ja todellisesta vihreästä hinnasta neuvoteltiin asiakkaan kanssa tämän jälkeen.

Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

- 70 Valituksenalaisesta tuomiosta ilmenee aluksi, että päinvastoin kuin Dole-yhtiöt väittävät, unionin yleinen tuomioistuin otti huomioon viitehinnan luonteen, eron todellisiin hintoihin, markkinoiden yleisen toiminnan sekä Chiquitan, Dole Foodin ja Weichertin sisäisten järjestelyjen erityispiirteet. Näihin eri tosiseikkoihin viitataan niiden kunkin osalta nimittäin muun muassa kyseisen tuomion 143, 144, 206, 127, 137–142 ja 150 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa, 158 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa sekä 252, 254 ja 255 kohdassa.
- 71 Seuraavaksi unionin yleinen tuomioistuin viittaa mainitun tuomion 152 ja 184 kohdassa Dolen keltaiseen hintaan eikä – kuten Dole-yhtiöt väittävät – keltaiseen viitehintaan. Ilmaisua ”viitehinta” ei myöskään mainita valituksenalaisen tuomion 232 kohdassa.
- 72 Kuten julkisasiamies totesi ratkaisuehdotuksensa 66 kohdassa, on lisäksi niin, että vaikka valituksenalaisen tuomion 182 kohtaan sisältyy toimituksellinen virhe siltä osin kuin siinä viitataan ”keltaiseen viitehintaan”, tästä ei voida päätellä, että unionin yleinen tuomioistuin oli ymmärtänyt asian väärin tai että todisteet olisi otettu huomioon vääristyneellä tavalla.
- 73 Lopuksi väite, jonka mukaan Chiquitan ja Dole Foodin banaaneja, joiden viitehinnat ilmoitettiin samana päivänä, ei myyty samoilla viikoilla eivätkä ne siten kilpailleet keskenään, on hylättävä joka tapauksessa tehottomana.
- 74 Mainittu myyntien eriaikaisuus – vaikka se näytettäisiin toteen – ei nimittäin missään tapauksessa kumoa unionin yleisen tuomioistuimen toteamuksia, jotka perustuvat itse kyseisiltä yrityksiltä saatuihin todisteisiin, kuten valituksenalaisen tuomion 201 ja 220 kohdassa mainittuihin todisteisiin, joista käy ilmi, että vihreät ja keltaiset viitehinnat olivat muunnettavissa keskenään ja että Chiquitan vahvistamaan keltaiseen viitehintaan vaikutti Dole Foodin ilmoittaman viitehinnan kehitys, minkä Chiquita itsekin myönsi.
- 75 Edellä esitetyn perusteella toinen valitusperuste on hylättävä.

Kolmas valitusperuste, joka perustuu todisteiden riittämättömyyden arviointiin

Kolmannen valitusperusteen ensimmäinen osa, joka koskee sellaisten riittävien perustelujen puuttumista, joiden nojalla voidaan vahvistaa komission suorittama laskelma markkinaosuuksista

– Dole-yhtiöiden lausumat

- 76 Dole-yhtiöt väittävät kolmannen valitusperusteensa ensimmäisessä osassa, että unionin yleinen tuomioistuin rikkoi perusteluvollisuuttaan, kun se totesi komission tutkineen markkinoiden rakenteen asianmukaisesti.
- 77 Valittajat väittävät unionin yleisen tuomioistuimen todenneen valituksenalaisen tuomion 353 kohdassa, että komissio on perustellusti todennut ja ottanut huomioon sen, että Dole Foodilla, Chiquitalla ja Weichertilla oli merkittävä osuus markkinoilla ja ettei näillä markkinoilla tarjonnan voitu luonnehtia olevan pieniin yksiköihin hajautettua. Tämä päätelmä perustuu yksinomaan komission toimittamiin markkinaosuuksia koskeviin lukuihin, joista ilmenee, että Dole-yhtiöiden, Chiquitan ja Weichertin myyntien kokonaismäärät olivat arvoltaan noin 45–50 prosenttia myynnistä (valituksenalaisen tuomion 345 kohta) ja määrältään 40–45 prosenttia ilmeisestä kulutuksesta (kyseisen tuomion 350 kohta).

78 Dole-yhtiöt väittivät ensimmäisessä oikeusasteessa, että kyseiset markkinaosuudet olivat kaksinkertaiset riippumattomassa tutkimuksessa esitettyihin osuuksiin nähden. Osuudet ovat liian suuret siitä syystä, että valittajien mukaan komissio laski keltaisten ja vihreiden banaanien myynnit yhteen murtoluvun osoittajaan, kun taas murtoluvun nimittäjässä käytetty luku perustui tuonteihin, jotka koskivat vain vihreitä banaaneja. Tämä laskelma johtaa kuitenkin markkinaosuuksiin, jotka ylittävät 100 prosenttia, koska esimerkiksi Dole-yhtiöiden myymät keltaiset banaanit, jotka ne olivat ostaneet vihreinä toiselta maahantuojalta, sisältyvät sekä niiden keltaisiin myynteihin että maahantuojan vihreisiin myynteihin, kun taas murtoluvun nimittäjä käsittää vain vihreiden banaanien myynnit.

79 Komissio oli Dole-yhtiöiden mukaan tietoinen vaikeuksista, joita liittyi kyseessä olevien yhtiöiden markkinaosuuksien arviointiin tuoreiden banaanien markkinoilla. Unionin yleinen tuomioistuin ratkaisi asian kuitenkin komission toimittamien lukujen perusteella täydentäviä tietoja pyytämättä taikka sille ilmoitettuja ongelmia tutkimatta. Valituksenalaista tuomiota rasittaa tämän johdosta oikeudellinen virhe, sillä unionin yleinen tuomioistuin hylkäsi valituksenalaisen tuomion 352 kohdassa Dole-yhtiöiden väitteen, joka perustui keltaisten banaanien ja vihreiden banaanien väliseen erotteluun, ja hyväksyi komission näkemyksen, jonka mukaan markkinaosuuksien laskemisessa oli otettava huomioon ainoastaan tuoreet banaanit.

– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

80 Kuten julkisasiamies totesi ratkaisuehdotuksensa 82 ja 83 kohdassa, Dole Food tyytyi yhtäältä väittämään unionin yleiselle tuomioistuimelle toimittamissaan kirjelmässä, että komission käyttämät markkinaosuudet olivat liioiteltuja. Dole Food ei etenäkään viitannut missään vaiheessa banaanien kaksinkertaiseen laskemiseen maahantuojien välisten vihreiden banaanien myyntien johdosta vaan tyytyi moittimaan komissiota alaviitteessä siitä, että se oli laskenut yhteen keltaisten ja vihreiden banaanien myynnit.

81 Dole Food myönsi toisaalta unionin tuomioistuimessa pidetyssä istunnossa, ettei näihin kirjelmiin sisältyvien väitteiden sisältöä käsitelty perusteellisesti unionin yleisessä tuomioistuimessa pidetyssä istunnossa.

82 Koska tätä kohtaa ei esitetty riittävän selkeästi unionin yleisessä tuomioistuimessa, unionin yleistä tuomioistuinta ei näin ollen voida moittia siitä, ettei se käsitellyt valituksenalaisessa tuomiossa kyseistä kysymystä perusteellisemmin.

83 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan on nimittäin niin, että unionin yleiselle tuomioistuimelle asetetun velvollisuuden, jonka mukaan sen on perusteltava päätöksensä, ei voida katsoa edellyttävän sitä, että sen olisi vastattava yksityiskohtaisesti kaikkiin kantajan esittämiin väitteisiin varsinkaan silloin, kun nämä väitteet eivät ole riittävän selviä ja täsmällisiä (tuomio FIAMM ym. v. neuvosto ja komissio, C-120/06 P ja C-121/06 P, EU:C:2008:476, 91 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

84 Tästä seuraa, että kolmannen valitusperusteen ensimmäinen osa on hylättävä perusteettomana.

Kolmannen valitusperusteen toinen ja kolmas osa, jotka koskevat sitä, ettei hinnoittelua edeltäviin keskusteluihin liittyviä seikkoja eikä hinnoittelutekijöitä, joita pidettiin kilpailunrajoituksena, ole yksilöity täsmällisesti

– Dole-yhtiöiden väitteet

- 85 Dole-yhtiöt väittävät kolmannen valitusperusteensa toisessa osassa, että unionin yleinen tuomioistuin teki oikeudellisen virheen, kun se totesi valituksenalaisen tuomion 261 kohdassa, ettei komissiolla ole velvollisuutta silloin, kun se arvioi, onko tietojenvaihtoa pidettävä tarkoitukseen perustuvana kilpailunrajoituksena, täsmennää, mitkä keskustelluista aiheista kuuluvat tällaisen tarkoitukseen perustuvan kilpailunrajoituksen piiriin.
- 86 Dole-yhtiöt toteavat väittäneensä unionin yleisessä tuomioistuimessa, että riidanalaisessa päätöksessä oleva kuvaus aiheista, joita hinnoittelua edeltävät keskustelut koskivat, oli liian yleinen, jotta ne olisivat voineet määrittää tulevan markkinakäyttäytymisensä varmuudella sekä sen, oliko komission suorittama arviointi asianmukainen. Lisäksi on niin, että koska tietojenvaihdon tiheyttä ja säännöllisyyttä pidettiin merkittävänä tekijänä kyseisen tietojenvaihdon lainmukaisuuden arvioinnissa, komission oli välttämättä täsmennettävä, mitkä aiheet katsottiin osaksi kilpailusääntöjen rikkomista, jotta kyseinen tiheys tai säännöllisyys voitiin määrittää.
- 87 Kun unionin yleinen tuomioistuin hylkäsi nämä väitteet sillä perusteella, ettei komission tehtävänä ollut laatia tyhjentävää luetteloa tekijöistä, joita on pidettävä kyseisellä alalla lainvastaisena, se ei ottanut yhtäältä huomioon sitä, etteivät kaikki keskustelut, jotka koskivat tekijöitä, jotka voivat olla merkityksellisiä hintojen vahvistamiseksi, ole riittävän vahingollisia, jotta niitä olisi syytä pitää tarkoitukseen perustuvana kilpailunrajoituksena. Tämä ei toisaalta anna vastausta väitteeseen, joka koskee tarvetta laatia tyhjentävä luettelo, jotta yritys voisi tarkistaa komission päättelyn – kuten sen päättelyn, joka liittyy komission moitittavana pitämän yhteydenpidon tiheyteen – oikeellisuuden.
- 88 Dole-yhtiöt väittävät kolmannen valitusperusteensa kolmannessa osassa, että unionin yleinen tuomioistuin teki myös virheen, kun se totesi valituksenalaisen tuomion 265, 266 ja 376 kohdassa, että komissio oli kuvannut riittävän täsmällisesti hinnoittelutekijät, joita koskevien tietojen vaihtoa on pidettävä tarkoitukseen perustuvana kilpailunrajoituksena.
- 89 Valittajat toteavat, että riidanalaisen päätöksen mukaan määriä koskevien tietojen vaihto ei ollut osa kilpailusääntöjen rikkomista, johon niiden katsottiin syyllistyneen, kun taas komissio esitti unionin yleiselle tuomioistuimelle toimittamassaan vastineessa kilpailusääntöjen rikkomisen muodostavia keskusteluja koskevan yksityiskohtaisen kuvauksen, joka sisälsi mainitut tiedot.
- 90 Unionin yleinen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion mainituissa kohdissa, että riidanalaisen päätöksen 136, 149 ja 185 perustelukappaleesta käy ilmi, etteivät mainitut määriä koskevien tietojen vaihdot ole osa moitittavaa menettelyä, koska nämä tietojenvaihdot tapahtuivat ennen hinnoittelua edeltäviä keskusteluja. Tämä toteamus on kuitenkin virheellinen, sillä mainituissa perustelukappaleissa itsessään todetaan, että määriä koskevien tietojen vaihto tapahtui samaan aikaan kuin mainitut keskustelut. Päinvastoin kuin unionin yleinen tuomioistuin katsoi, riidanalaisesta päätöksestä ei siten selvästi ilmene, etteivät nämä tietojenvaihdot kuulu hinnoittelua edeltävien keskustelujen piiriin.
- 91 Samoin on epäselvää, pitikö komissio epävirallista tietojenvaihtoa teollisuudenalasta yleensä osana kilpailusääntöjen rikkomista. Unionin yleinen tuomioistuin ei varsinkaan tutkinut, jätettiinkö juuri tämä aihe tarkoituksella pois niiden aiheiden luettelosta, jotka komissio yksilöi väitetysti moitittaviksi.

92 Unionin yleisen tuomioistuimen päätelmä perustuu siten riidanalaisen päätöksen ja komission vastineen virheelliseen tulkintaan. Näiden aiheiden täsmentämättä jättäminen esti Dole-yhtiöitä tarkistamasta sitä, oliko komission päättely perusteltu siltä osin kuin tietyt menettelyt luokiteltiin tarkoitukseen perustuvaksi kilpailunrajoitukseksi sekä yhteydenpidon tiheyden määrittämisen osalta.

– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

93 Yhtäältä vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan EY 253 artiklassa edellytettyjen perustelujen on oltava kyseisen toimen luonteen mukaisia ja niistä on selkeästi ja yksiselitteisesti ilmentävä riidanalaisen toimen tehneen toimielimen päättely siten, että niille, joita toimi koskee, selviävät sen syyt ja että toimivaltainen tuomioistuin voi tutkia toimenpiteen laillisuuden. Erityisesti yksittäistapauksia koskevien päätösten osalta tällaisten päätösten perustelemista koskevan velvollisuuden tarkoitus on paitsi antaa toimivaltaiselle tuomioistuimelle mahdollisuus tutkia päätöksen laillisuus myös antaa niille, joita päätös koskee, riittävät tiedot sen arvioimiseksi, onko päätös mahdollisesti virheellinen siten, että sen pätevyys voidaan riitauttaa (tuomio Ziegler v. komissio, C-439/11 P, EU:C:2013:513, 115 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

94 Toisaalta perusteluvollisuuden täyttymistä on arvioitava asiaan liittyvien olosuhteiden perusteella, joita ovat muun muassa toimen sisältö, esitettyjen perustelujen luonne ja se tarve, joka niillä, joille toimenpide on osoitettu tai joita se koskee suoraan ja erikseen, voi olla saada selvennystä tilanteeseen. Perusteluissa ei tarvitse esittää kaikkia asiaan liittyviä tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja koskevia yksityiskohtia, sillä tutkittaessa sitä, täyttävätkö toimen perustelut EY 253 artiklan vaatimukset, on otettava huomioon sen sanamuodon lisäksi myös asiayhteys ja kaikki asiaa koskevat oikeussäännöt (tuomio Ziegler v. komissio, EU:C:2013:513, 116 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

95 Käsiteltävässä asiassa on aluksi niin, että unionin yleinen tuomioistuin viittasi valituksenalaisen tuomion 253–255 kohdassa asianomaisten yritysten lausumiin hinnoittelua edeltävissä keskusteluissa vaihdetuista tiedoista.

96 Unionin yleinen tuomioistuin totesi mainitun tuomion 256 kohdassa tästä, että komissio oli yksilöinyt kaksi tietojen tyyppiä eli toisin sanoen hinnoittelutekijät eli seuraavan viikon viitehintojen vahvistamisen kannalta tärkeät tekijät sekä hintasuuntaukset ja suuntaa-antavat tiedot seuraavan viikon viitehinnoista ennen näiden viitehintojen vahvistamista.

97 Unionin yleinen tuomioistuin totesi seuraavaksi valituksenalaisen tuomion 262–264 kohdassa, että Dole-yhtiöiden lausumien mukaan keskustelut koskivat tekijöitä, jotka vaikuttavat tarjontaan suhteessa kysyntään sekä markkinaedellytyksiin ja hintakehitykseen.

98 Unionin yleinen tuomioistuin totesi lopuksi valituksenalaisen tuomion 266 ja 376 kohdassa, etteivät Dole-yhtiöt kiistäneet komission toteamusta, jonka mukaan maahantuonnin määriä koskevat tiedot eivät kuuluneet hinnoittelua edeltävien keskustelujen aiheisiin.

99 Unionin yleinen tuomioistuin saattoi täten oikeudellista virhettä tekemättä katsoa, että komissio oli käsiteltävän asian olosuhteet huomioon ottaen yksilöinyt moitittavan menettelyn riittävän täsmällisesti ja siten täyttänyt perusteluvollisuutensa.

100 Unionin yleinen tuomioistuin totesi etenkin valituksenalaisen tuomion 261 kohdassa perustellusti, ettei EY 253 artiklassa asetettu komissiolle velvollisuutta laatia riidanalaisessa päätöksessä tyhjentävää luetteloa tekijöistä, joita koskevia tietoja ei saada kilpailijoiden kesken vaihtaa.

101 Tästä seuraa, että kolmannen valitusperusteen toinen ja kolmas osa on hylättävä perusteettomina.

Kolmannen valitusperusteen neljäs osa, joka koskee hinnoittelua edeltäviin keskusteluihin osallistuneiden työntekijöiden vastuuta

- 102 Dole-yhtiöt väittävät kolmannen valitusperusteensa neljännessä osassa, että unionin yleinen tuomioistuin teki oikeudellisen virheen, kun se ei tutkinut valittajien väitettä, jonka mukaan Chiquitan ja DFFE:n työntekijät eivät voineet vaihtaa tärkeitä tietoja viitehintojen kehityssuuntauksista, koska heillä ei ollut viimesijaista päätösvaltaa vahvistaa kyseisiä hintoja, mitä komissio ei kiistänyt. Dole-yhtiöiden mukaan tämä merkitsee sitä, ettei tällaisilla keskusteluilla kokonaisuudessaan voitu vähentää epävarmuutta riittävästi siten, että viitehintoja olisi ollut mahdollista koordinoita. Päinvastoin kuin unionin yleinen tuomioistuin katsoi, valittajat eivät siten väittäneet pelkästään, ettei näihin tietojenvaihtoihin osallistuneiden työntekijöiden menettelyä voitu lukea niiden yhtiöiden syyksi.
- 103 Kuten komissio perustellusti totesi, Dole-yhtiöiden väitteet perustuvat valituksenalaisen tuomion virheelliseen tulkintaan, sillä unionin yleinen tuomioistuin arvioi yksityiskohtaisesti mainitun tuomion 578–582 kohdassa niiden väitteet keskusteluihin osallistuneiden työntekijöiden vastuusta.
- 104 Tästä seuraa, että kolmannen valitusperusteen neljäs osa on perusteeton.

Kolmannen valitusperusteen viides osa, joka koskee hinnoittelua edeltävien keskustelujen luokittelua tarkoitukseen perustuvaksi kilpailunrajoitukseksi

– Dole-yhtiöiden lausumat

- 105 Dole-yhtiöt väittävät kolmannen valitusperusteensa viidennessä osassa, että unionin yleinen tuomioistuin teki tosiseikkojen oikeudellista luokittelua koskevan virheen, kun se katsoi hinnoittelua edeltävien keskustelujen muodostavan tarkoitukseen perustuvan kilpailunrajoituksen. Valittajien mukaan toteutettua tietojenvaihtoa ei voida pitää sellaisena, että se olisi ollut omiaan poistamaan epävarmuuden asianomaisten yritysten suunnitteleman käyttäytymisen suhteen todellisten hintojen vahvistamisen osalta.
- 106 Yhtäältä hinnoittelua edeltäviä keskusteluja kävivät nimittäin työntekijät, jotka eivät vastanneet viitehintojen vahvistamisesta. Koska nämä keskustelut koskivat viitehintojen kehityssuuntauksia, ne eivät toisaalta olleet omiaan vähentämään epävarmuutta todellisten hintojen osalta. Kaikki komission tutkinnassa mukana olleet markkinoilla toimivat yritykset totesivat tältä osin, että viitehinnat olivat hyvin kaukana todellisista hinnoista. Lisäksi on niin, ettei komissio katsonut samantyyppistä tietojenvaihtoa, johon osallistui kaksi muuta yritystä, tarkoitukseen perustuvaksi kilpailunrajoitukseksi.
- 107 Unionin yleinen tuomioistuin hylkäsi valituksenalaisen tuomion 540, 541, 548 ja 549 kohdassa nämä väitteet ja asetti Dole-yhtiöille virheellisesti todistustaakan siitä, ettei tietojenvaihdolla voitu poistaa epävarmuutta todellisten hintojen kehityksen osalta. Komission tehtävänä on kuitenkin näyttää toteen tietojenvaihdon sääntöjenvastaisuus. Dole-yhtiöiden mukaan oikeuskäytännöstä ilmenee, ettei se, että tietojenvaihdolla voi olla tietty vaikutus hintoihin, riitä tarkoitukseen perustuvan kilpailunrajoituksen olemassaolon toteamiseksi. Komissio ei kuitenkaan pystynyt esittämään tällaisia todisteita, kun otetaan huomioon, ettei viitehintojen muutoksen ja todellisten hintojen muutoksen välinen yhteys ollut luotettava.
- 108 Siltä osin kuin unionin yleinen tuomioistuin hylkäsi Dole-yhtiöiden toisen yrityksen lausumiin perustuvan väitteen ja katsoi valituksenalaisen tuomion 516 kohdassa, että ”tämän yrityksen ilmoituksia on arvioitava niiden asiayhteyden valossa eli sellaisen yrityksen antamina, jolle on osoitettu väitetiedoksianto ja joka kiistää väitetyn kilpailunvastaisen menettelyn”, mainitut yhtiöt väittävät lisäksi, että unionin yleinen tuomioistuin loukkasi syyttömyysolettaman periaatetta ja jätti ottamatta huomioon sen, että todistustaakka on komissiolla.

- 109 Dole-yhtiöt väittävät lopuksi, etteivät hinnoittelua edeltävät keskustelut hinnoittelutekijöistä olleet omiaan poistamaan epävarmuutta kyseessä olevien yritysten suunnitteleman käyttäytymisen suhteen. Ne toteavat erityisesti, että unionin yleinen tuomioistuin totesi tietojenvaihdon teollisuudenalasta yleensä olleen luonteeltaan ”harmitonta”, ettei riidanalaiseen päätökseen sisältynyt tietoja kilpailusääntöjen rikkomisen määristä ja että unionin yleinen tuomioistuin katsoi, että sääolosuhteet olivat julkista tietoa, jota voitiin saada muista lähteistä.
- 110 Siltä osin kuin unionin yleinen tuomioistuin katsoi, että hinnoittelua edeltävät keskustelut kuitenkin paljastivat kilpailijoiden näkemyksen näistä tekijöistä, Dole-yhtiöt väittävät, ettei merkityksellisen oikeuskäytännön mukaan näkemystenvaihtoa sääolosuhteista ole mahdollista luokitella tarkoitukseen perustuvaksi kilpailunrajoitukseksi, koska tällaiset keskustelut ovat niin kaukana todellisten hintojen vahvistamisesta, etteivät ne voi vähentää epävarmuutta eivätkä mahdollistaa näitä tuotteita koskevien hintojen koordinoitua.
- Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta
- 111 On todettava, että päinvastoin kuin komissio väittää, Dole-yhtiöt eivät ainoastaan vaadi unionin tuomioistuinta arvioimaan tosiseikkoja uudelleen vaan ne vetoavat myös unionin yleisen tuomioistuimen väitetysti tekemiin oikeudellisiin virheisiin. Esillä oleva valitusperusteen osa on siten otettava tutkittavaksi.
- 112 Pääasian osalta on muistutettava, että jotta sopimus, yritysten yhteenliittymän päätös tai yritysten yhdenmukaistettu menettelytapa voi kuulua EY 81 artiklan 1 kohdassa määrätyn kiellon piiriin, sen tarkoituksena on oltava estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua sisämarkkinoilla tai siitä on seurattava, että kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy sisämarkkinoilla.
- 113 Tältä osin unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee, että tietyn tyyppinen yritysten toiminnan yhteensovittaminen ilmentää siinä määrin riittävää vahingollisuutta kilpailulle, jotta voidaan katsoa, ettei sen vaikutusten tutkiminen ole tarpeen (tuomio CB v. komissio, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, 49 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 114 Mainittu oikeuskäytäntö liittyy siihen, että tiettyjen yritysten välisten toiminnan yhteensovittamisen tyyppien voidaan jo luonteensa puolesta katsoa haittaavan kilpailun normaalia toimintaa (tuomio CB v. komissio, EU:C:2014:2204, 50 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 115 On siis vakiintuneesti katsottu, että tietyn kollusiivisen käyttäytymisen, kuten sen, että kartellit vahvistavat hintoja horisontaalisesti, voidaan katsoa niin todennäköisesti johtavan haitallisiin vaikutuksiin erityisesti tavaroiden ja palvelujen hintojen, määrän tai laadun kannalta, että voidaan katsoa, että EY 81 artiklan 1 kohdan soveltamiseksi ei ole tarpeen osoittaa, että kyseisellä käyttäytymisellä on konkreettisia vaikutuksia markkinoilla. Kokemus nimittäin osoittaa, että mainitunlainen käyttäytyminen johtaa tuotannon vähentämiseen ja hintojen korotuksiin, mikä taas johtaa resurssien huonoon jakautumiseen, mistä erityisesti kuluttajat kärsivät (tuomio CB v. komissio, EU:C:2014:2204, 51 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 116 Jos yritysten toiminnan yhteensovittamisen tyyppien analyysistä ei kuitenkaan ilmene riittävää vahingollisuutta kilpailulle, on sitä vastoin tutkittava sen vaikutuksia, ja jotta voidaan määrittää, kuuluuko tällainen käyttäytyminen EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen käyttäytymisten joukkoon, on edellytettävä niiden eri seikkojen olemassaoloa, jotka osoittavat, että kilpailu on tosiasiallisesti estynyt, rajoittunut tai vääristynyt tuntuvasti (ks. vastaavasti tuomio CB v. komissio, EU:C:2014:2204, 52 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

- 117 Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan sen arvioimiseksi, onko yritysten toiminnan yhteensovittamisen tyyppi riittävän vahingollinen, jotta sitä voidaan pitää EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuna ”tarkoitukseen perustuvana” kilpailunrajoituksena, on tarkasteltava muun muassa sen tavoitteita sekä sen taloudellista ja oikeudellista asiayhteyttä. Kyseistä asiayhteyttä arvioitaessa on myös otettava huomioon käyttäytymisen kohteena olevien tavaroiden tai palvelujen luonne sekä kyseisten markkinoiden toimintaan ja rakenteeseen liittyvät tosiasialliset olosuhteet (ks. vastaavasti tuomio CB v. komissio, EU:C:2014:2204, 53 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 118 Lisäksi on huomattava, että vaikka osapuolten aikomuksia ei ole tarpeen ottaa huomioon sen määrittämisessä, onko kyseinen yritysten toiminnan yhteensovittamisen tyyppi kilpailua rajoittava vai ei, mikään ei estä kilpailuviranomaisia tai kansallisia ja unionin tuomioistuimia ottamasta niitä huomioon (ks. vastaavasti tuomio CB v. komissio, EU:C:2014:2204, 54 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 119 Etenkin kilpailijoiden välillä tehtävän tietojenvaihdon osalta on muistutettava siitä, että perusteita, jotka koskevat yhteensovittamista ja yhteistyötä, jotka ovat yhdenmukaistetun menettelytavan edellytyksiä, on tarkasteltava sellaisesta perustamissopimuksen kilpailua koskeville määräyksille ominaisesta näkökulmasta, jonka mukaan jokaisen talouden toimijan on itsenäisesti päätettävä toimintalinjasta, jota se aikoo noudattaa yhteismarkkinoilla (tuomio T-Mobile Netherlands ym., C-8/08, EU:C:2009:343, 32 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 120 Vaikka tämä itsenäisyysvaatimus ei suljakaan pois talouden toimijoiden oikeutta sopeutua järkevästi kilpailijoidensa todettuun tai odotettuun markkinakäyttäytymiseen, sen kanssa on kuitenkin ehdottomasti ristiriidassa se, että tällaiset toimijat olisivat keskenään minkäänlaisessa suorassa tai epäsuorassa yhteydessä niin, että yhteydenpito voi joko vaikuttaa jonkin tosiasiallisen tai mahdollisen kilpailijan markkinakäyttäytymiseen tai paljastaa tällaiselle kilpailijalle sen, kuinka toimija on päättänyt käyttäytyä tai aikoo käyttäytyä markkinoilla, kun yhteydenpidon tarkoituksena tai vaikutuksena on sellaisten kilpailuolosuhteiden muodostuminen, jotka eivät vastaisi tavanomaisia olosuhteita kyseisillä markkinoilla, kun otetaan huomioon tarjottujen tavaroiden tai palveluiden luonne, yritysten merkittävyys ja lukumäärä sekä kyseisten markkinoiden laajuus (tuomio T-Mobile Netherlands ym., EU:C:2009:343, 33 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 121 Unionin tuomioistuin on siten todennut, että kilpailijoiden välillä tehtävä tietojenvaihto voi olla kilpailusääntöjen vastaista, jos se alentaa kyseessä olevien markkinoiden toimintaan liittyvän epävarmuuden astetta tai poistaa tämän epävarmuuden kokonaan ja tämän vuoksi rajoittaa yritysten välistä kilpailua (tuomio Thyssen Stahl v. komissio, C-194/99 P, EU:C:2003:527, 86 kohta ja tuomio T-Mobile Netherlands ym., EU:C:2009:343, 35 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 122 Etenkin sellaisen tietojenvaihdon tarkoituksen on katsottava olevan kilpailunvastainen, joka on omiaan poistamaan epävarmuuden asianomaisten väliltä sen suhteen, minä ajankohtana, missä laajuudessa ja millä tavoin asianomaiset yritykset toteuttavat markkinakäyttäytymisen mukautuksen (ks. vastaavasti tuomio T-Mobile Netherlands ym., EU:C:2009:343, 41 kohta).
- 123 Yhdenmukaistetulla menettelytavalla voi lisäksi olla kilpailunvastainen tarkoitus, vaikka sillä ei ole välitöntä yhteyttä kuluttajahintoihin. EY 81 artiklan 1 kohdan sanamuodon perusteella ei nimittäin voida katsoa, että ainoastaan sellaiset yhdenmukaistetut menettelytavat olisivat kiellettyjä, jotka vaikuttaisivat välittömästi loppukuluttajien maksamiin hintoihin (ks. vastaavasti tuomio T-Mobile Netherlands ym., EU:C:2009:343, 36 kohta).
- 124 EY 81 artiklan 1 kohdan a alakohdasta käy päinvastoin ilmi, että yhdenmukaistettu menettelytapa voi olla tarkoitukseltaan kilpailunvastainen, jos sillä ”suoraan tai välillisesti vahvistetaan osto- tai myyntihintoja taikka muita kauppaehtoja” (tuomio T-Mobile Netherlands ym., EU:C:2009:343, 37 kohta).

- 125 Joka tapauksessa EY 81 artikla, sen enempää kuin muutkaan perustamissopimuksen kilpailusäännöt, ei ole tarkoitettu yksinomaan kilpailijoiden tai kuluttajien välittömien intressien suojelemiseen vaan sillä pyritään suojelemaan myös markkinoiden rakennetta ja siten kilpailua sinänsä. Siihen toteamukseen, että yhdenmukaistetun menettelytavan tarkoitus on kilpailunvastainen, ei näin ollen vaadita sitä, että kyseisellä menettelytavalla on välitön yhteys kuluttajahintoihin (tuomio T-Mobile Netherlands ym., EU:C:2009:343, 38 ja 39 kohta).
- 126 Lopuksi on muistutettava, että EY 81 artiklan 1 kohdan itse sanamuodosta ilmenee, että yhdenmukaistetun menettelytavan käsitteen suhteen edellytetään paitsi kyseisten yritysten välistä toiminnan yhdenmukaistamista myös tätä yhdenmukaistamista seuraavaa markkinakäyttäytymistä ja näiden kahden seikan välistä syy-yhteyttä (tuomio T-Mobile Netherlands ym., EU:C:2009:343, 51 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 127 Unionin tuomioistuin on tältä osin katsonut, että on syytä olettaa, elleivät asianomaiset toimijat esitä niille kuuluvan näyttövelvollisuuden mukaisesti vastakkaista näyttöä, että yhdenmukaistamiseen osallistuvat ja edelleen markkinoilla toimivat yritykset ottavat markkinakäyttäytymisestään päättäessään huomioon kilpailijoidensa kanssa vaihtamansa tiedot. Unionin tuomioistuin on erityisesti todennut, että tällainen yhdenmukaistettu menettelytapa kuuluu EY 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, vaikka markkinoilla ei ilmenisi kilpailua rajoittavia vaikutuksia (tuomio T-Mobile Netherlands ym., EU:C:2009:343, 51 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 128 Unionin yleinen tuomioistuin tutki käsiteltävässä asiassa valituksenalaisen tuomion 442–585 kohdassa Dole-yhtiöiden väitteet, jotka liittyivät viitehintojen merkitykseen banaani-alalla ja hinnoittelua edeltäviin keskusteluihin osallistuneiden Dole Foodin työntekijöiden vastuuseen.
- 129 Kuten julkisasiamies totesi ratkaisuehdotuksensa 115 ja 116 kohdassa, unionin yleisen tuomioistuimen erittäin perusteellisista toteamuksista ilmenee ensimmäiseksi, että Dole-yhtiöt ja muut banaani-alan yritykset kävivät kahdenvälisiä hinnoittelua edeltäviä keskusteluja, joiden yhteydessä ne keskustelivat viitehinnoistaan ja tietyistä hintojen kehityssuuntauksista. Dole-yhtiöt eivät myöskään ole kiistäneet tätä unionin yleisen tuomioistuimen toteamusta.
- 130 Unionin yleinen tuomioistuin totesi toiseksi valituksenalaisen tuomion 574 kohdassa, että viitehinnat olivat merkityksellisiä asianomaisilla markkinoilla, koska yhtäältä ne palvelivat ainakin viiteinä, suuntauksina tai suuntaa-antavina tietoina markkinoilla banaaniennakoidun hinnankorotuksen osalta ja ne olivat tärkeitä banaani-kaupan ja toteutuneiden hintojen kannalta ja koska toisaalta tietyissä liiketoimissa todelliset hinnat oli sidottu suoraan viitehintoihin.
- 131 Unionin yleinen tuomioistuin totesi kolmanneksi valituksenalaisen tuomion 580 kohdassa, että hinnoittelua edeltäviin keskusteluihin osallistuneet Dole Foodin työntekijät osallistuivat sisäisiin hinnoittelukokouksiin.
- 132 Mainitut unionin yleisen tuomioistuimen toteamukset perustuvat lisäksi yhtäältä suurelta osin Dole Foodin lausumiin, eivätkä Dole-yhtiöt toisaalta esitä niiden osalta mitään väitteitä todisteiden ottamisesta huomioon vääristyneellä tavalla.
- 133 Unionin yleinen tuomioistuin saattoi näin ollen oikeudellista virhettä tekemättä katsoa, että tämän tuomion 127 kohdassa mainitun oletettaman soveltamisedellytykset täyttyivät käsiteltävässä asiassa, minkä johdosta Dole-yhtiöt eivät voi perustellusti arvostella kyseistä tuomioistuinta siitä, että tämä olisi loukannut todistustaakkaa ja syyttömyysolettamaa koskevia periaatteita.
- 134 Tästä seuraa myös, että unionin yleinen tuomioistuin saattoi oikeudellista virhettä tekemättä katsoa – kuten se tekikin valituksenalaisen tuomion 553 ja 585 kohdassa –, että komissiolla oli oikeus todeta, että koska hinnoittelua edeltävillä keskusteluilla voitiin kunkin osallistujan osalta vähentää epävarmuutta kilpailijoiden ennakoitavissa olevasta käyttäytymisestä, niiden tarkoituksena oli päätyä

kilpailuolosuhteisiin, jotka eivät vastaa normaaleja markkinaolosuhteita, ja ne muodostivat siten yhdenmukaistetun menettelytavan, jonka tarkoituksena on kilpailun rajoittaminen EY 81 artiklassa tarkoitetulla tavalla.

135 Näin ollen kolmannen valitusperusteen viides osa ja siten tämä koko valitusperuste on hylättävä.

Neljäs valitusperuste, joka perustuu sakon virheelliseen laskentaan

Neljännän valitusperusteen ensimmäinen osa, jonka mukaan sellaisille yhtiöille suoritettut myynnit otettiin huomioon, jotka eivät osallistuneet väitettyyn kilpailusääntöjen rikkomiseen

– Dole-yhtiöiden lausumat

136 Dole-yhtiöt väittävät neljännän valitusperusteensa ensimmäisessä osassa, että unionin yleinen tuomioistuin teki virheen, kun se laski sakon muun muassa Dole Foodin tytäryhtiöiden, jotka eivät osallistuneet todettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen, suorittamien myyntien perusteella.

137 Valittajat muistuttavat, että väitetiedoksiannon ja riidanalaisen päätöksen mukaan ainoa yhtiö, jonka todettiin osallistuneen kilpailusääntöjen rikkomiseen, oli DFFE, kun taas Dole Foodin ei katsottu osallistuneen kyseiseen rikkomiseen ja sitä pidettiin vastuussa ainoastaan emoyhtiönä. Valituksenalaisen tuomion 619–623 kohdassa unionin yleinen tuomioistuin kuitenkin totesi, että Dole Food oli syyllistynyt kilpailusääntöjen rikkomiseen, että väite sen tytäryhtiöiden itsenäisyydestä kuului sen väitteen alaan, jonka mukaan vihreät ja keltaiset banaanit on erotettava toisistaan, ja ettei kyseisellä väitteellä ollut merkitystä eikä se missään tapauksessa ollut perusteltu.

138 Todetessaan näin unionin yleinen tuomioistuin tulkitsi virheellisesti Dole-yhtiöiden väitettä, jonka mukaan ei ole mahdollista määrätä sakkoja, jotka on laskettu Dole-konserniin kuuluvien niiden yhtiöiden myymien banaanien perusteella, jotka eivät osallistuneet kilpailusääntöjen rikkomiseen ja jotka myivät edelleen DFFE:ltä ostamiaan banaaneja. Sakko perustui näin ollen virheellisesti Dole Foodin muiden tytäryhtiöiden suorittamiin myynteihin.

– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

139 Kuten julkisasiamies totesi ratkaisuehdotuksensa 134 kohdassa, Dole Foodin väite perustuu emoyhtiön vastuuta sen kokonaan omistamien tytäryhtiöiden kartellirikkomuksista koskevan unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön väärinymmärrykseen.

140 Kyseisen oikeuskäytännön mukaan yrityksen käsitteellä tarkoitetaan jokaista yksikköä, joka harjoittaa taloudellista toimintaa, riippumatta yksikön oikeudellisesta muodosta tai rahoitustavasta. Yrityksen käsitteellä on katsottava tarkoitettavan taloudellista kokonaisuutta, vaikka oikeudellisesti tämän taloudellisen kokonaisuuden muodostaakin useampi kuin yksi luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö. Kun tällainen taloudellinen yksikkö rikkoo kilpailusääntöjä, sen asiana on yksilöllisen vastuun periaatteen mukaisesti vastata kyseisestä rikkomisesta (tuomio Alliance One International ja Standard Commercial Tobacco v. komissio ja komissio v. Alliance One International ym., C-628/10 P et C-14/11 P, EU:C:2012:479, 42 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

141 [EY] 81 ja [EY] 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 (EYVL 2003, L 1, s. 1) 23 artiklan 2 kohdassa säädetään, että komissio voi määrätä sakon yrityksille, jotka rikkovat EY 81 artiklaa, kunhan kunkin rikkomiseen osallisen yrityksen osalta sakko on enintään kymmenen prosenttia sen edellisen tilikauden liikevaihdosta.

- 142 Tämän säännöksen tarkoituksena on muun muassa varmistaa, että sakko on riittävän ehkäisevä, mikä oikeuttaa ottamaan huomioon kyseessä olevan yrityksen koon ja taloudellisen vahvuuden eli rikkomiseen syyllistyneen yrityksen kokonaisresurssit (ks. vastaavasti tuomio Lafarge v. komissio, C-413/08 P, EU:C:2010:346, 102 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 143 Juuri tämän sakon riittävän ehkäisevän vaikutuksen tavoittelu oikeuttaa ottamaan huomioon yrityksen, jolle on määrätty seuraamus, taloudellisen kapasiteetin (ks. tuomio Lafarge v. komissio, EU:C:2010:346, 104 kohta).
- 144 Komission on näin ollen kussakin yksittäistapauksessa ja asiayhteys sekä asetuksella N:o 1/2003 käyttöön otetun seuraamusjärjestelmän tavoitteet huomioon ottaen arvioitava kyseessä olevalle yritykselle tavoiteltuja seurauksia sen liikevaihdon perusteella, joka kuvastaa yrityksen tosiasiallista taloudellista tilannetta aikana, jona rikkomiseen on syyllistytty (tuomio Britannia Alloys & Chemicals v. komissio, C-76/06 P, EU:C:2007:326, 25 kohta).
- 145 Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sakon määrän määrittämiseksi on sallittua ottaa huomioon paitsi yrityksen kokonaisliikevaihto, joka on – vaikkakin vain likimääräinen ja epätäydellinen – osoitus sen koosta ja taloudellisesta vahvuudesta, myös se osa liikevaihdosta, joka tulee kilpailusääntöjen rikkomisen kohteena olevista tavaroista ja joka on näin ollen omiaan osoittamaan rikkomisen laajuutta (tuomio Musique Diffusion française ym. v. komissio, 100/80–103/80, EU:C:1983:158, 121 kohta; tuomio Dansk Rørindustri ym. v. komissio, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P–C-208/02 P ja C-213/02 P, EU:C:2005:408, 243 kohta ja tuomio Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients v. komissio, C-397/03 P, EU:C:2006:328, 100 kohta).
- 146 Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee, että vaikka asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdassa jätetään komissiolle harkintavaltaa, siinä kuitenkin rajoitetaan sen käyttöä asettamalla objektiiviset kriteerit, joissa komission on pitäydyttävä. Siten yhtäältä mahdollisesti määrättävällä sakolla on numeroina ilmaistavissa oleva ja ehdoton enimmäismäärä, joten yritykselle määrättävissä olevan sakon enimmäismäärä on määritettävissä etukäteen. Toisaalta tämän harkintavallan käyttämistä rajoittavat myös komission itselleen asettamat käytännösäännöt (ks. vastaavasti tuomio Schindler Holding ym. v. komissio, C-501/11 P, EU:C:2013:522, 58 kohta).
- 147 Tältä osin suuntaviivojen 13 kohdan sanamuodon mukaan on niin, että ”määrittääkseen sakon perusmäärän komissio käyttää sellaisten rikkomiseen suoraan tai epäsuorasti – liittyvien tavaroiden tai palveluiden myyntiarvoa, jotka yritys on myynyt Euroopan talousalueen (ETA) alueella sijaitsevalla asian kannalta merkityksellisellä maantieteellisellä alueella”. Näiden samojen suuntaviivojen 6 kohdassa täsmennetään, että ”rikkomiseen liittyvien tavaroiden ja palveluiden myyntiarvon sekä rikkomisen keston katsotaan yhdessä muodostavan asianmukaisen vertailuarvon rikkomisen taloudellisen merkityksen ja kunkin rikkomiseen osallistuneen yrityksen suhteellisen osuuden selvittämiseksi”.
- 148 Tästä seuraa, että suuntaviivojen 13 kohdan tavoitteena on käyttää yritykselle määrättävän sakon laskentapohjana määrää, joka heijastaa rikkomisen taloudellista merkitystä ja kyseisen yrityksen suhteellista osuutta siinä. Tämän vuoksi on niin, että vaikka on totta, ettei kyseisessä 13 kohdassa tarkoitettu myynnin arvon käsite voi ulottua kattamaan kyseessä olevan yrityksen myynnin, joka ei suoraan tai epäsuorasti kuulu moititun kartellin piiriin, tämän määräyksen tavoite kuitenkin vaarannettaisiin, jos tällä käsitteellä olisi ymmärrettävä tarkoitettavan ainoastaan liikevaihtoa, joka on saatu pelkästään myynnistä, johon tämän kartellin on osoitettu tosiasiallisesti vaikuttaneen (tuomio Team Relocations ym. v. komissio, C-444/11 P, EU:C:2013:464, 76 kohta).
- 149 Joka tapauksessa on korostettava, että rikkomisen kohteena olevien tuotteiden myynnistä saatava kokonaisliikevaihdon osa on parhaiten omiaan heijastamaan tämän rikkomisen taloudellista merkitystä (tuomio Guardian Industries ja Guardian Europe v. komissio, C-580/12 P, EU:C:2014:2363, 59 kohta).

150 Käsiteltävässä asiassa on niin, että unionin yleinen tuomioistuin totesi siten oikeudellista virhettä tekemättä valituksenalaisen tuomion 622 kohdassa, ettei komissiota voida arvostella siitä, että se otti määrittäessään sellaisten rikkomiseen suoraan tai epäsuorasti liittyvien tavaroiden tai palveluiden myyntiarvoa, jotka yritys on myynyt suuntaviivojen 13 kohdan mukaisesti, huomioon siihen konserniin, jonka emoyhtiö Dole Food on, kuuluvien muiden yhtiöiden kuin DFFE:n toteuttaman keltaisten banaanien myynnin määrän.

151 Tästä seuraa, että neljännen valitusperusteen ensimmäinen osa on hylättävä.

Neljännen valitusperusteen toinen osa, jonka mukaan tietyt myynnit otettiin huomioon kahteen kertaan

– Dole-yhtiöiden lausumat

152 Dole-yhtiöt väittävät neljännen valitusperusteensa toisessa osassa, että unionin yleinen tuomioistuin teki sakon laskemisessa virheen, kun se laski samat banaanit mukaan kahteen kertaan. Käytetyt myyntiluvut käsittivät nimittäin DFFE:n kolmannelle yritykselle myymät banaanit ja Dole Foodin toisen tytäryhtiön, joka oli ostanut banaanit mainitulta kolmannelta yritykseltä, myymät samat banaanit.

153 Unionin yleinen tuomioistuin hylkäsi valituksenalaisen tuomion 630 kohdassa kyseisen väitteen ja yhtäältä kiisti lukujen paikkansapitävyyden, vaikka komissio ei ollut milloinkaan esittänyt epäilyksiä tältä osin ja oli jopa myöntänyt, ettei se ollut tutkinut tätä kysymystä. Joka tapauksessa on niin, että jos unionin yleisellä tuomioistuimella oli epäilyjä tältä osin, sen olisi pitänyt käyttää tutkintavaltuuksiaan.

154 Unionin yleinen tuomioistuin totesi toisaalta, etteivät nämä myynnit kuuluneet kaksinkertaisen huomioon ottamisen piiriin, koska mainittu kolmas yritys ei kuulunut riidanalaisen päätöksen adressaateina olevien yritysten joukkoon. Tällä ei kuitenkaan ole mitään vaikutusta siihen, että samojen banaanien myynti otettiin huomioon kahdesti sakon laskemiseksi. Riidanalaisen päätöksen 452 perustelukappaleesta ei myöskään käy ilmi mitään, mikä viittaisi siihen, että pyrkimys välttää kaksinkertainen huomioon ottaminen koski ainoastaan banaaneja, jotka jokin riidanalaisen päätöksen adressaateina olevista yrityksistä myi toiselle kyseisen päätöksen adressaatille.

– Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

155 Tämän tuomion 140–149 kohdassa mainitusta oikeuskäytännöstä ilmenee, että määrättävän seuraamuksen määrä on määritettävä asianomaisen yrityksen liikevaihdon perusteella.

156 Yhtäältä ei kuitenkaan ole kiistetty sitä, että jonkin Dole Foodin tytäryhtiön myymät banaanit kolmannelle yritykselle, joka ei osallistunut kartelliin, kasvattavat yrityksen liikevaihtoa ja että kun Dole Foodin toinen tytäryhtiö ostaa ne takaisin kyseiseltä kolmannelta yritykseltä myydäkseen ne tämän jälkeen edelleen vähittäiskauppiaille, tämä jälkimmäinen myynti kasvattaa myös mainittua liikevaihtoa.

157 Päinvastoin kuin Dole-yhtiöt väittävät, riidanalaisen päätöksen 452 perustelukappaleesta käy toisaalta täysin selvästi ilmi, että ainoastaan tuoreiden banaanien myyntiä kyseisen päätöksen muille adressaateille ei otettu huomioon kahteen kertaan.

158 Kuten komissio perustellusti väitti sekä julkisasiamies totesi ratkaisuehdotuksensa 145 kohdassa, Dole-yhtiöiden väitteen perusteella ei näin ollen voida yksilöidä oikeudellisia virheitä, joista nämä yhtiöt unionin yleistä tuomioistuinta moittivat, minkä johdosta neljännen valitusperusteen toinen osa on jätettävä tutkimatta.

159 Näin ollen tämä valitusperuste on hylättävä.

160 Kaiken edellä esitetyn perusteella valitus on hylättävä.

Oikeudenkäyntikulut

161 Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 184 artiklan 2 kohdan mukaan unionin tuomioistuin tekee ratkaisun oikeudenkäyntikuluista, jos valitus on perusteeton. Saman työjärjestyksen 138 artiklan 1 kohdan mukaan, jota sovelletaan sen 184 artiklan 1 kohdan nojalla valituksen käsittelyyn, asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Koska Dole-yhtiöt ovat hävinneet asian ja koska komissio on vaatinut niiden velvoittamista korvaamaan oikeudenkäyntikulut, Dole-yhtiöt on velvoitettava korvaamaan oikeudenkäyntikulut. Niiden on vastattava näistä oikeudenkäyntikuluista yhteisvastuullisesti, koska ne ovat tehneet valituksen yhdessä.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (toinen jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

- 1) **Valitus hylätään.**
- 2) **Dole Food Company Inc. ja Dole Fresh Fruit Europe, aiemmin Dole Germany OHG, velvoitetaan korvaamaan yhteisvastuullisesti oikeudenkäyntikulut.**

Allekirjoitukset